

Explore
HANSA

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Reģionālās attīstības fonds

«Hanzas vērtības ilgtspējīgai sadarbībai»

Explore
HANSA

KOKNESES PILSĒTA

13.- 16. GS.

Koknese
2016

! MĒRĶIŅ?

**KĀ KOKNESE
DZĪVOJA
VIDUSLAIKOS?**

Plāns:

1. Atrašanās vieta
2. Pils
3. Raksturlielumi
4. Nozīme Livonijā/ Hanzā

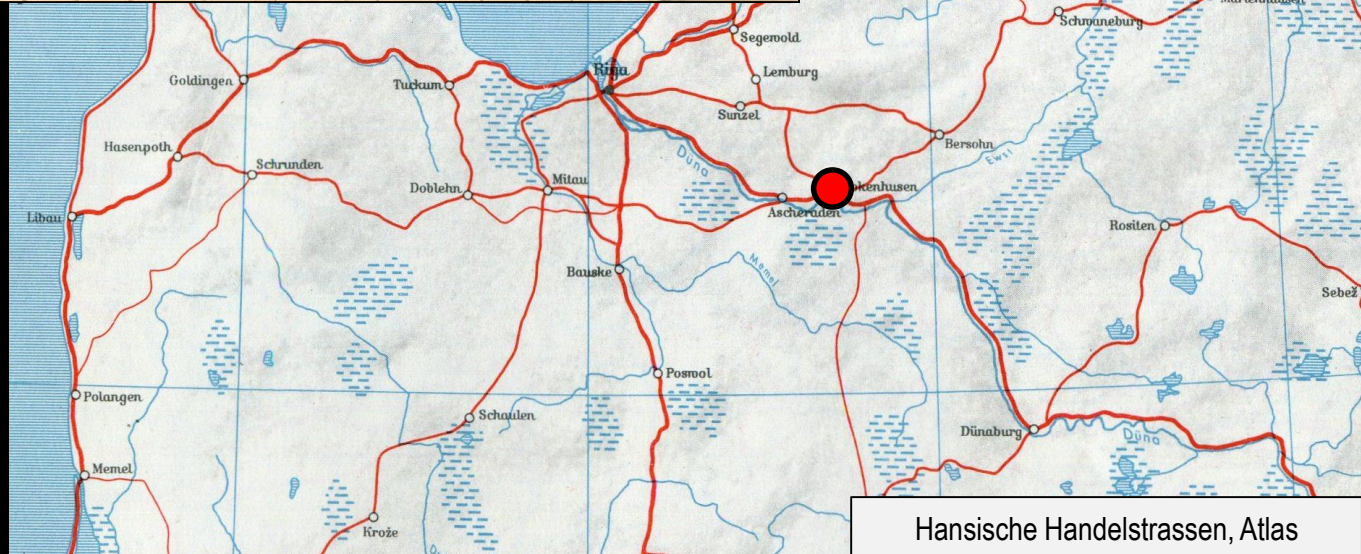
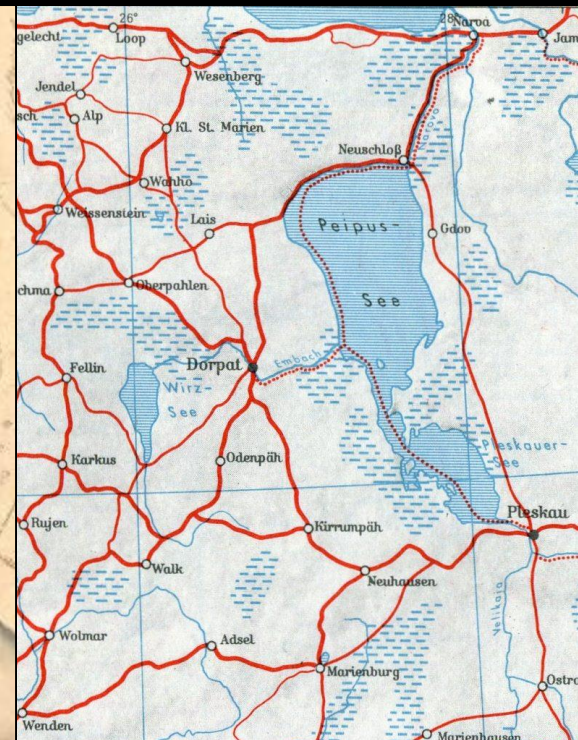
Atrašanās vieta Livonijā

Atrašanās vietas nozīme

Kokneses plāns, 1641. (StKA)

Hansische Handelstrassen, Atlas

Vietas sākums

1208.: «[..] savāca savu mantību, [..] pielika Kokneses pilij uguni un aizbēga [..] Letgaļi un sēļi, kas tur dzīvoja, iebēga mežu slēptuvēs[..]» [Heinrici Chronicon, 113.lpp.]

Vietas sākums

1269.: «[..] ka mēs saimniecības (*īpašumu*), kurš agrāk Dītriham, bruņiniekam, saukts **no Kokenus**, un viņa sievai Sofijai, no mūsu priekšgājēja, cienīgi piemināmā Rīgas bīskapa Nikolaja lēnī dots, atzīstam, mēs tagad ar mūsu kapitula zināšanu un gribu, arī caur pieminētās Sofijas, kas ir dzīva, brīvu gribu un vēlējumu Hansam, sauktam no Tīzenhauzeniem [..] uz lēņa tiesībām dodam [..]» [LUB, Abt. 1., Bd. 1., Nr. 416.]

Lēņa dokuments, ar kuru Vācu ordeņa Livonijas atzara mestrs Volters fon Pletenbergs izlēņo kuršu ķoniņam Dragūnam zemi, 1503.

Vietas sākums

1277.: «[..] viss, kas starp pakalnu un Daugavu pašā vietā atrodas, **pilsētas** **plāvas** ir. Tāpat visas, kas tur ir starp **pilsētas mūri** un Johana fon **Tīzenhauzena kunga laukiem**[..]. Tāpat no **priesteru zemes** līdz **Rutzekin** zemei, un zeme, kuru saprot starp minēto ceļu un Daugavu, viņiem brīvas **plāvas** paliek[..] Tāpat no **Pērses tilta** līdz [..] **Pērses upei** pilsētas **plāvām**, kas **mūžīgos laikos bijušas un piederējušas**. [..], tāpat arī **plāvas, dārzus** no **Pērses** līdz **Helen**, **līdz ar māju īpašumiem** vajag brīviem palikt uz pārdošanu [..]» [LUB, Abt. 1., Bd. 1., Nr. 454.]

Štrālzundes (pilsēta ZA Vācijā) pilsētas tiesību dokuments, 1234.

Apbūve: teritorija

Apbūve: mūris

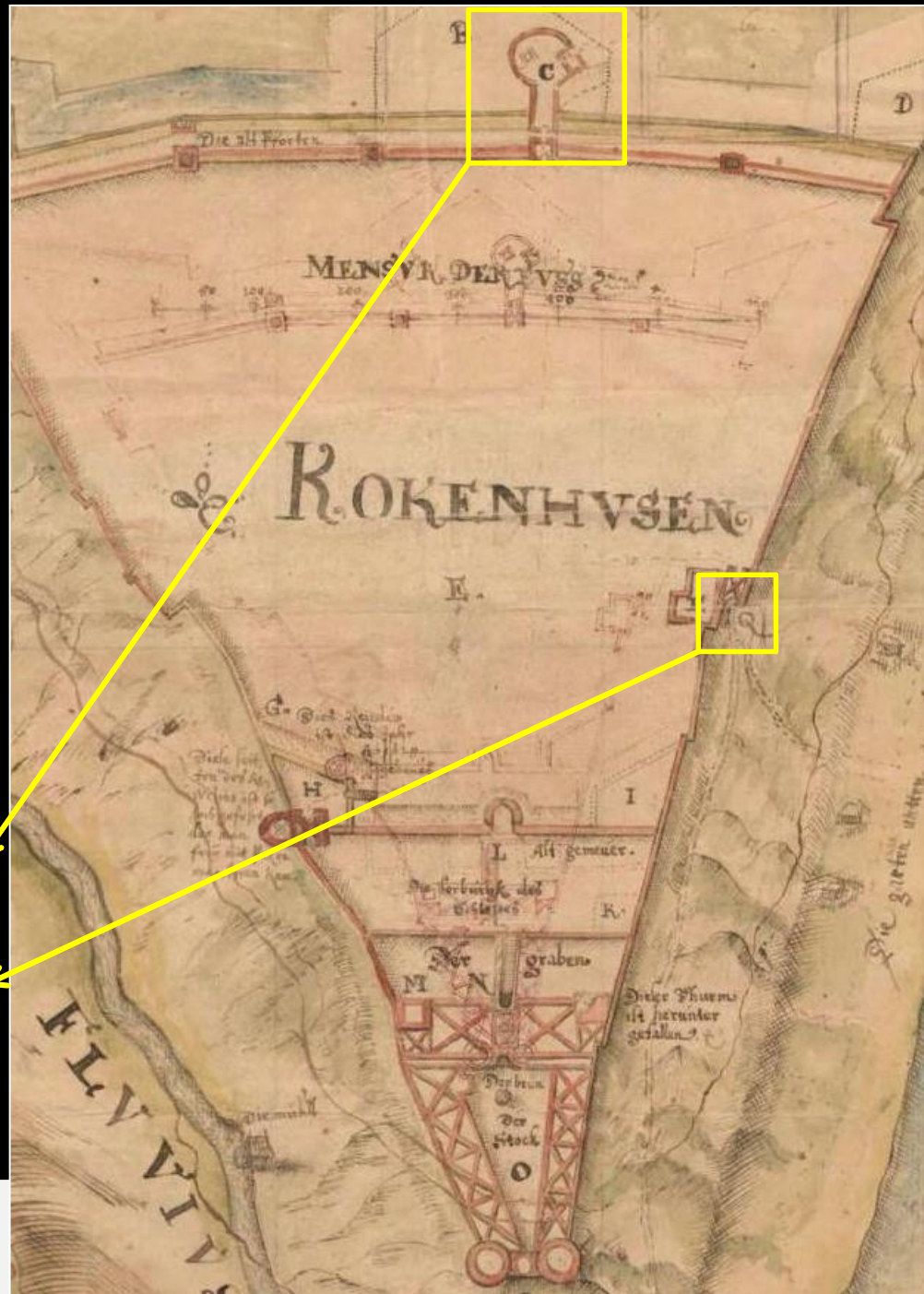
1277.: «zwischen der
stadt- maur [..]»

1492.: «[..] un trešais gabals,
kas atrodas starp Bērzaunes ceļu
un baznīckunga zemi [..] un pie
mājas, kas atrodas pirms **Luberta
vārtiem**[..]»

Vecie pilsētas vārti

Ūdens vārti pilsētā

Kokneses pils un pilsēta. 1630. (StKA)

Apbūve: pilsētas baznīca

1323.: «[..] Arnolds, Kokneses plebāns»

1326.: «[..] Arnolds Štove, Kokneses Sv. Paula baznīcas rektors un plebāns»

1392.: «Tāpat Sv. Pāvila (*Paula*) baznīcai Koknesē dodu 2 mārkas tās pārbūvei.»

1625.

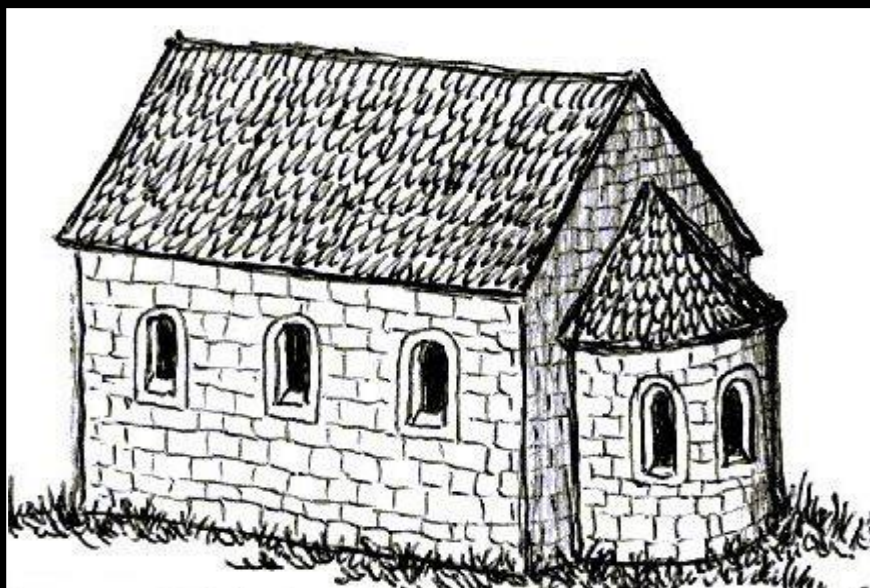

1630.

Apbūve: pilsētas kapella

1434.: «Vispirms sākot no pilsētas kapellas turpat un Pērsei garām ejot [..]»

1492.: «Vispirms sākumā viens gabals zemes Kokneses pilsētas kapellas priekšā un tālāk gar Pērsi [..]»

Sv. Nikolaja kapella, Dūrena
(ZR Vācija), 12. gs.

Sv. Vita kapella, Bābenhauzena
(DR Vācija), 13. gs.

Apbūve: vecā kapella

1492.: «Un cits gabals zemes, kas atrodas šajā pusē Pērsei līdz pilsētai sekojot līdz vecajā lēņa vēstulē minētajam grāvim uz viena lauka līdz mūsu un mūsu baznīcas kapellai, kuru tagad sauc par **vecu kapellu** [..]»

Kapella Gesinā (ZA Vācija), 14. gs.

Vitringeras kapellas iekšskats DR Vācijā, 15. gs.

Apbūve: klosteris

1515.: «Tāpat dodu es pelēko brāļu klosterim Koknesē pus lastu iesala[..]»

1522.: Piebalgas mācītājs Teoderihs Pute novēl Kokneses minorītu brāļiem 10 markas

1532.: «[..] mēs garīgo brāļu baskāju ordenim iekšpus Kokneses pilsētai aizsardzību izsniedzam[..]»

Limbažu pilsētas plāns. 1663. gads

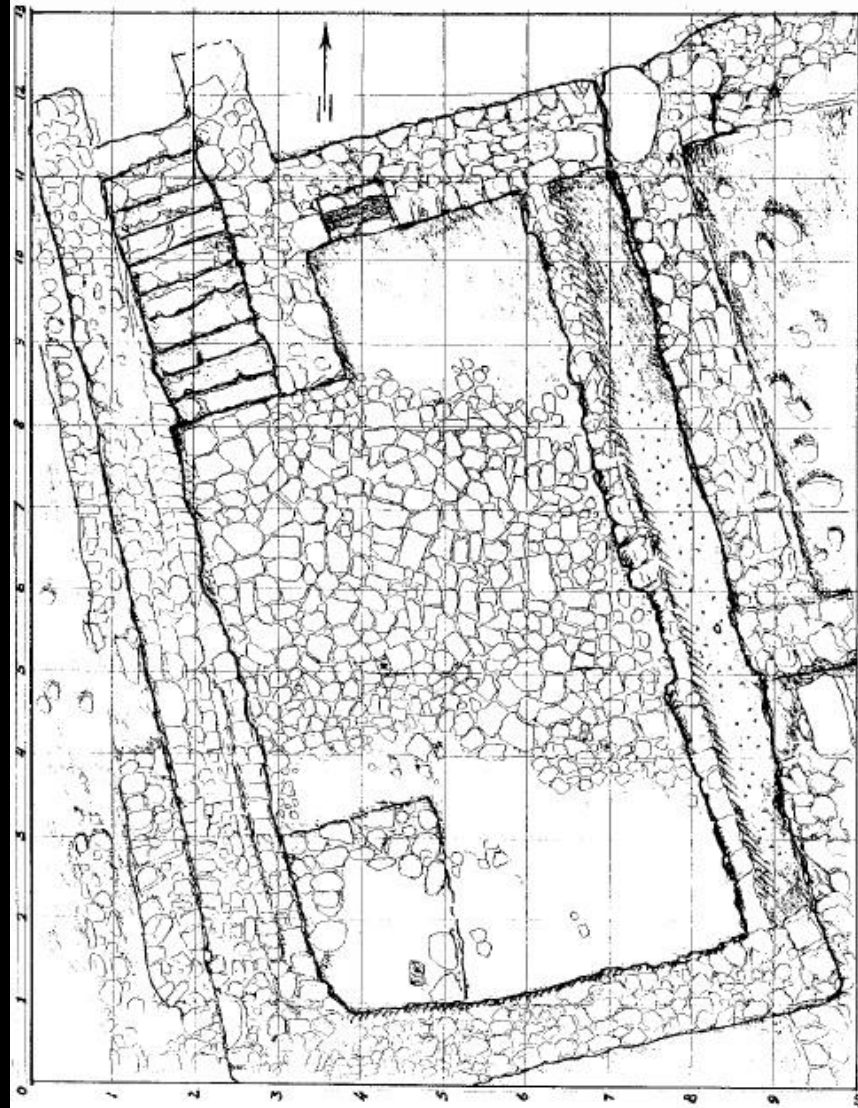
Lasts: ap 1400 litri

Franciskāņi: pelēkie, minorītu, baskāju brāļi

Apbūve: nami

- 1) no mūra;
- 2) 8 x 11 m;
- 3) ar pagrabiem;
- 4) ar šaurāko ēkas daļu vērsti pret ielu.

Stubavs, A. Arheoloģiskie izrakumi Koknesē 1962. gadā

Kokneses mūra nams. (No: Ose, I. Zeugnisse des mittelalterlichen Hausbaus in den Kleinstädten Lettlands)

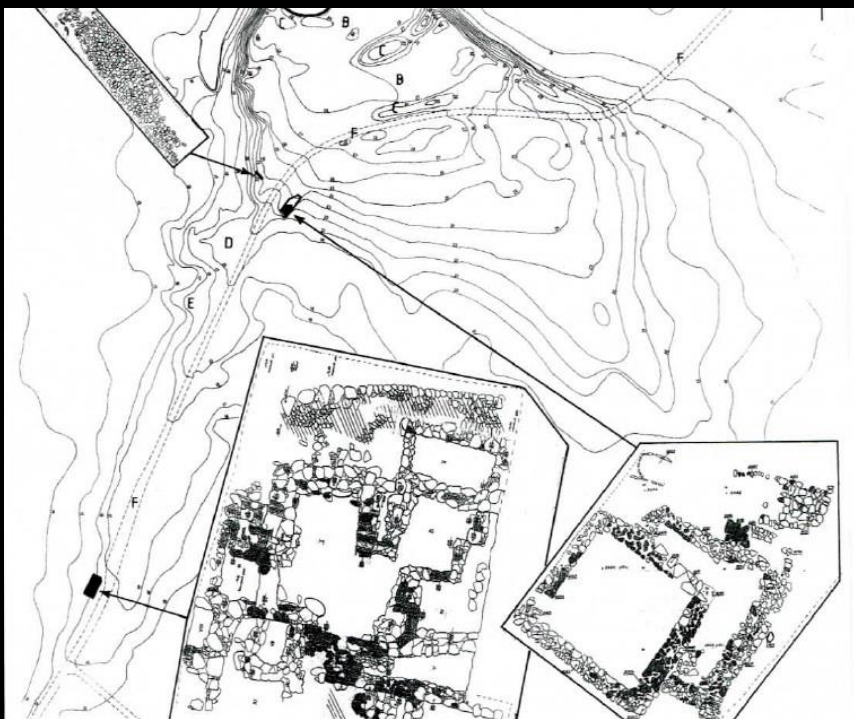
Mūra nams Rīgā (No: Caune, A. Pētījumi Rīgas arheoloģijā)

Apbūve: ielas

- 1) bruģēta
- 2) 2,5 m plata;
- 3) ar notekgrāvjiem malās;
- 4) no ielas iekļūst pagrabā

Valmieras iela viduslaikos (No: Caune, A. Arheoloģiskā pētniecība Livonijas mazpilsētās)

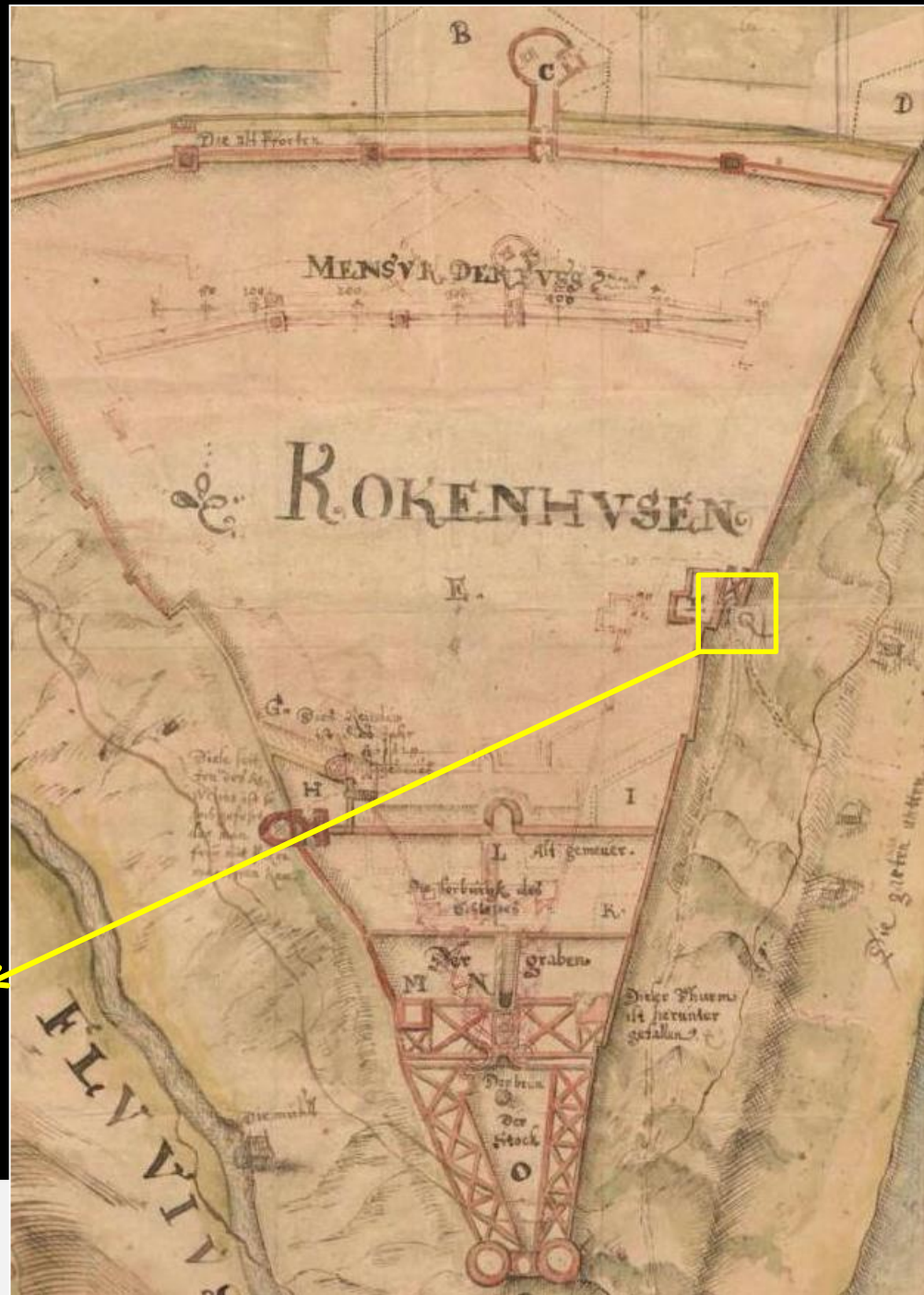
Lihula pilsētas plāns (No: Pärn, A. Über den Urbanisierungsprozess in Westestland, im ehemaligen Bistum Ösel-Wiek)

Apbūve: rātsnams

1590.: Rātsnams ir mūra nams, kas atradies netālu no Ūdens vārtiem

Ūdens vārti pilsētā

Kokneses pils un pilsēta. 1630. (StKA)

Pārvalde: rāte

- 1) rātē ir vismaz viens birģermeistars un viens rātskungs;
- 2) no vienas dzimtas pārvaldē darbojas vairāki pārstāvji;
- 3) no rātskunga par birģermeistaru un otrādāk

Zināmie Kokneses pilsētas rātes locekļi

Vārds, pavārds (oriģinālrakstībā)	Statuss	Laiks, kad minēts
<u>Hans Eggelun</u>	birģermeistars	1444. gada 31. augustā (ir birģermeistars arī 1442. gadā)
Laurens Roper	rātskungs	1405. gada 29. marts
Everd Stenhusz	rātskungs	1434. gada 4. janvāris
Hinrich Eggelun	rātskungs	1435. gada 21. septembris
Johann Wallandt	rātskungs	1437. gada 9.jūnijs
<u>Heinrich Eggelon</u>	birģermeistars	1442. gada 21. septembris
Johan van der Winde	rātskungs	1441. gada 22. janvāris
Hans Frolik	rātskungs	1444. gada 16.- 17. februārī
Johan Punder	rātskungs	1445. gada 12.- 17. februārī
Johan Punder	rātskungs	1450. gada 4. maijā
Dyderick Schroder	rātskungs	1458. gada 5.-6. februārī
Johann van Essen	rātskungs	1464. gada 21. februārī
Johann Schurmann	birģermeistars	1541. gada 28. martā

Pārvalde: rātes funkcijas

Kokneses rātes loma

Veic saraksti

Dokumentē darījumus

Apstiprina dokumentus

Piedalās pilsētu sanāksmēs

Lucernas pilsētas (Šveice) rāte. Dībolga Šilinga hronika, 1513.

Kokneses birģermeistara (pilsētas) zīmogs. 1385.

Pārvalde: Kokneses fogts

Kokneses fogta loma

Ir kā liecinieks dokumentiem

Izdod dokumentus

Apstiprina dokumentus

Kokneses fogta zīmogs. 1486.

Vernigerodes pilsoņi nodod zvērestu pilsētas fogtam. 15. gs.

Pārvalde: arhibīskaps

Grefentāla hronika (16. gs.): Koknesē arhibīskaps uzturās no Vasarassvētkiem (maija beigas) līdz Sv. Mihaela dienai (21.-23. sept.)

Arhibīskapa itinerārijs (1539.- 1551.)

Laiks, kad uzturējās Koknesē

15.08.1539.

02.02.1540.

15.04.1541.

27.10.1542.

25.06.1543.

27.04.1544.

03.04.1545.

Vilhelms no Brandenburgas. Vitrāža Sv. Zēbalda baznīcā Nirnbergā. 1515.

Rīgas arhibīskapa zīmogs 15. gs.

Reliģiskā dzīve

1473.: Hans von Tisenhausen atdod renti Kokneses pilsētā atrodošās kapellas Sv. Jaunavas vikārijā, kas ir dibināta Heinriha Brēmera kunga piemiņai par 83 Jaunajām Rīgas markām un kuras aizbildnis ir Kokneses rāte.

Vikārija- nodibinājums, kas parasti bija domāts kādas personas pieminēšanai. Parasti vikārijas bija veltītas kādam baznīcas svētajam un dibinātājs tam bija veltījis altāri baznīcā vai pie esoša altāra izvietojis svētā attēlojumu. Konkrētā persona dibinot vikāriju, paredzēja tai noteiktu summu, kas bija izmantojama vikāra (palīgpriesteris) algošanai, kas noturēja lūgšanas par dibinātāja dvēseli, kā arī vikārijas vajadzīgo priekšmetu (piemēram, sveču) iegādei. Naudas summu varēja daļēji laist saimnieciskajā apgrozībā, piemēram, kādam aizdot uz nomas nosacījumiem. Tā rezultātā summa palielinājās un aizlūgumus par aizgājēju varēja noturēt ilgāk.

Sv. Jaunavas Marijas attēlojums
Rodes altārī Sv. Nikolajā baznīcā
Tallinā. 15. gs. beigas.

Iedzīvotāji: kopiena

1350.: «Tāpat mēs esam konstatējuši, ka birģermeistaram vai kopējai mūsu Kokneses pilsētai mūsu teritorija strauji par mazu kļuvusi un grūti nodokļus nomaksāt [...] tāpēc esam gatavi kārtīgajai rātei teritoriju, kas atrodas pāri Pērsei, ar visām zemēm, apbūvētajiem un neapbūvētajiem laukiem, pļavām, ganībām, mežiem [...] ar visām paražām, brīvībām un nomu minētajam birģermeistaram un kopienai lēnī dot [...]»

Lībēkas tiesību piešķiršanas dokuments Rostokas (ZV) pilsētai. 1213.

Iedzīvotāji: tirgotāji

1289.: «Johannes no Zēstes, Kokneses pilsonis, aizdod rātskungam Jutem no Zasendorfas 6 mārkas»

1296.: Jerusts no Kokneses aizdod Ertmāram Vundengūtam 14 mārkas

1298.: Johannes no Kokneses, ir likumīgais dēls, aizdod Vescelo no Lingenas 20 mārkas

Rigische Schuldbuch, Nr. 469., 797., 830.

Rīgas parādu, ienākumu un nekustamo īpašumu grāmatas.
13.- 16. gs.

ledzīvotāji: amatnieki

14.- 16. gs.: 1961. gadā daļēji atsegtās celtnes iekšpusē atrasti gatavi kaula izstrādājumi, kā arī daļēji apstrādāti kauli un to apstrādes rīki [Stubavs, A. RīZAS par

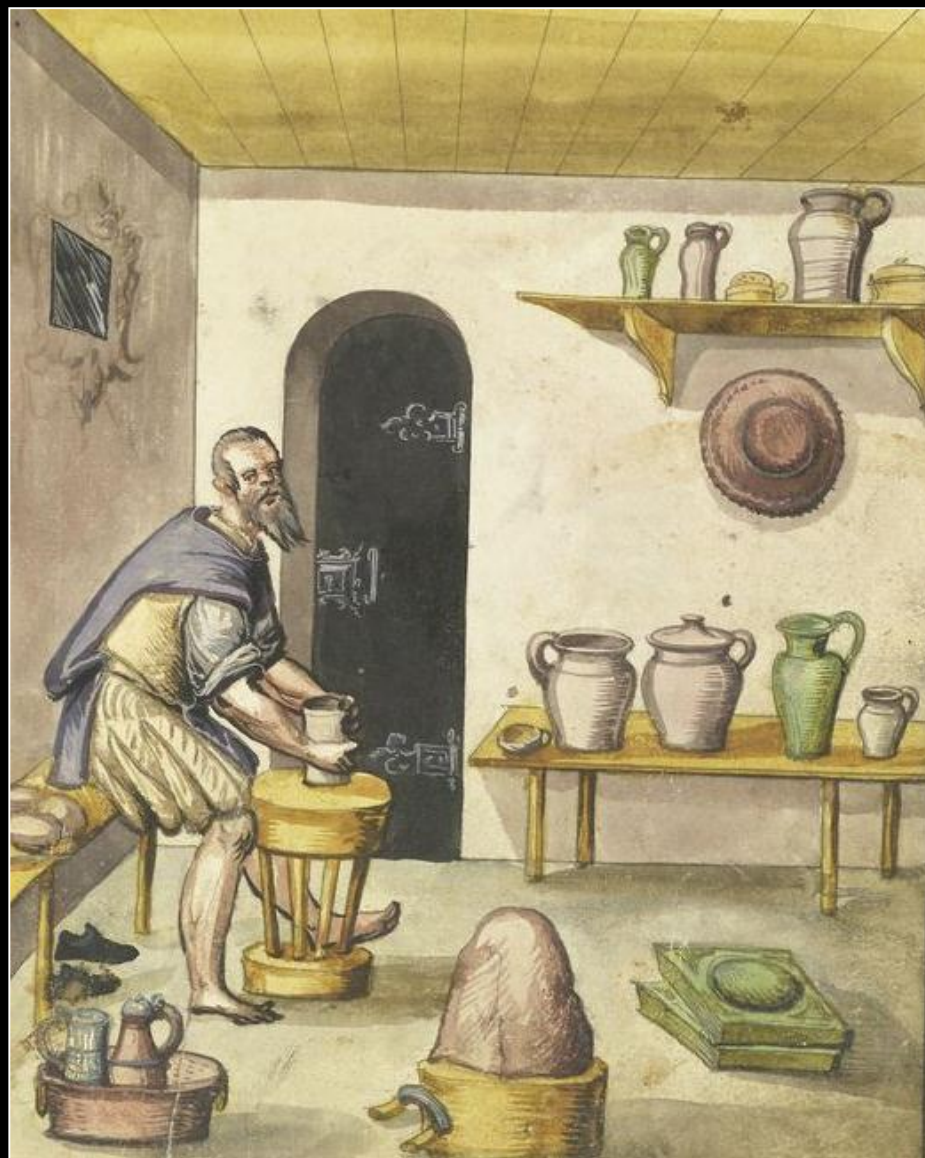
1961.g., 19.- 21. lpp]

Kaula, raga apstrādes meistars.
Die Nürnberger Hausbücher, 15. gs.

ledzīvotāji: amatnieki

14.- 16. gs.: 1961. gadā atrasts
liels daudzums keramikas
materiāla [Stubavs, A. RīZAS par 1961.g., 19.- 21. lpp]

Podnieks.
Die Nürnberger Hausbücher, 1605.

iedzīvotāji: militārie vasaļi

1541.: Kāds Kristofers no Valmes pārdod māju Kokneses pilsētā Johanam fon Tīzenhauzenam;

1547.: Kristoferam no Ungerniem pieder māja Kokneses pilsētā.

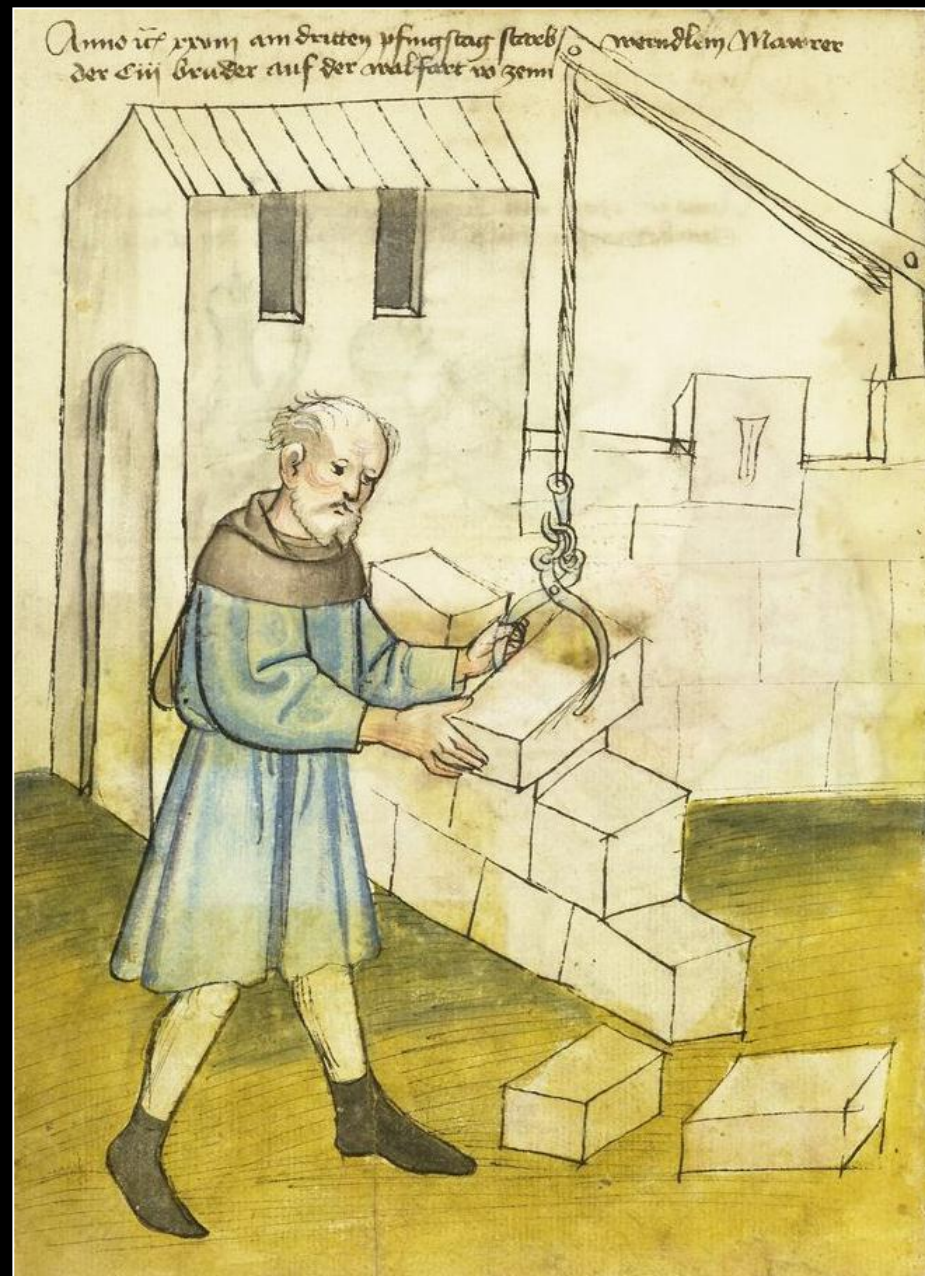
Tīzenhauzenu dzimtas ģerbonis

Ungernu- Šternbergu dzimtas ģerbonis

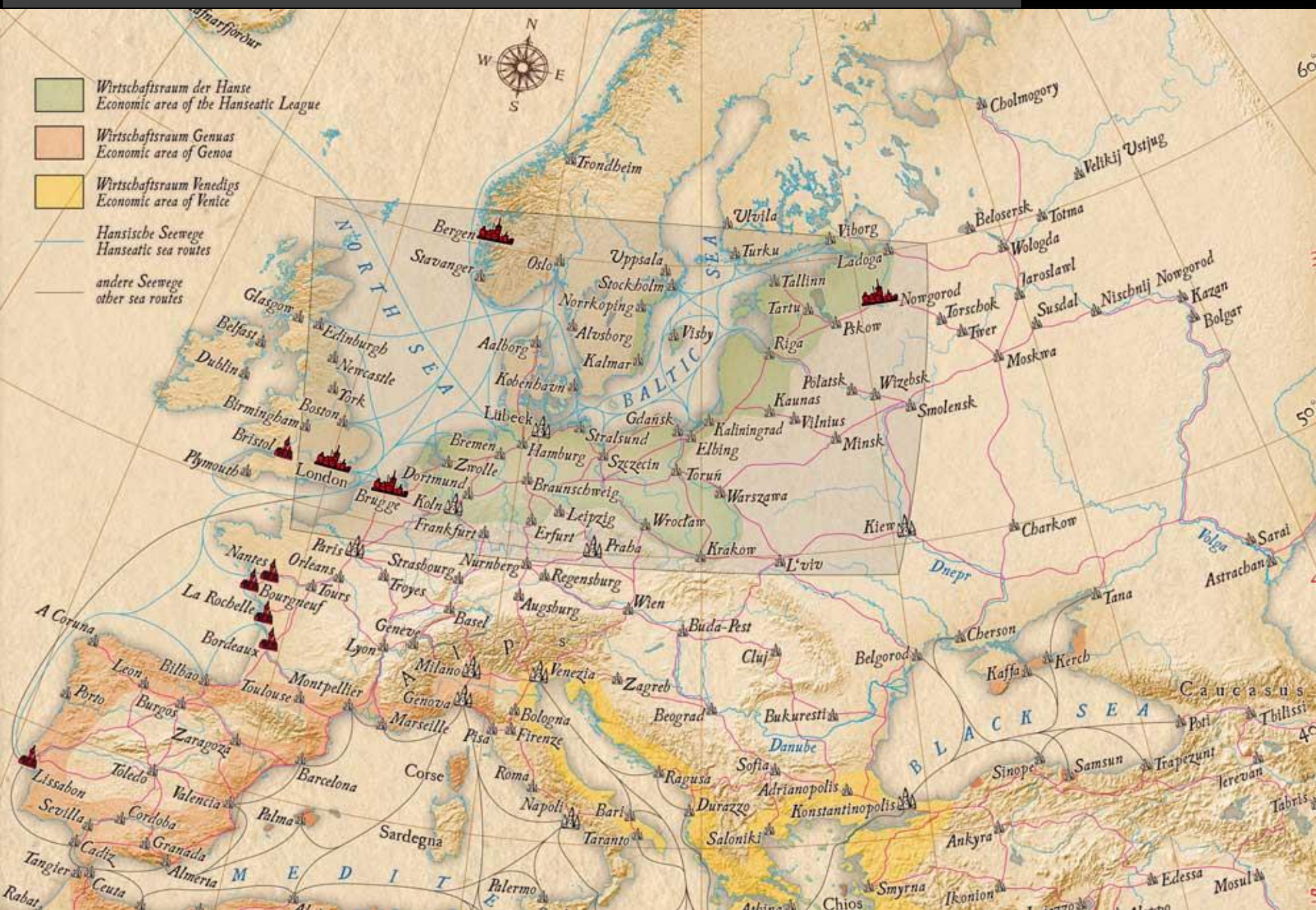
ledzīvotāji: amatnieki

1513: «[..] viņam [Henriham Stapelam] jāveic mēnesi pils dienests, kurā viņš var dot savas zināšanas pie akmens un kaļķa, kuras mēs Kokneses pils būvniecībā [varam izmantot] [..]» [Švābe, A. Vidzemes tiesību avoti, Nr. 58.]

Mūrnieks.
Die Nürnberger Hausbücher, 1605.

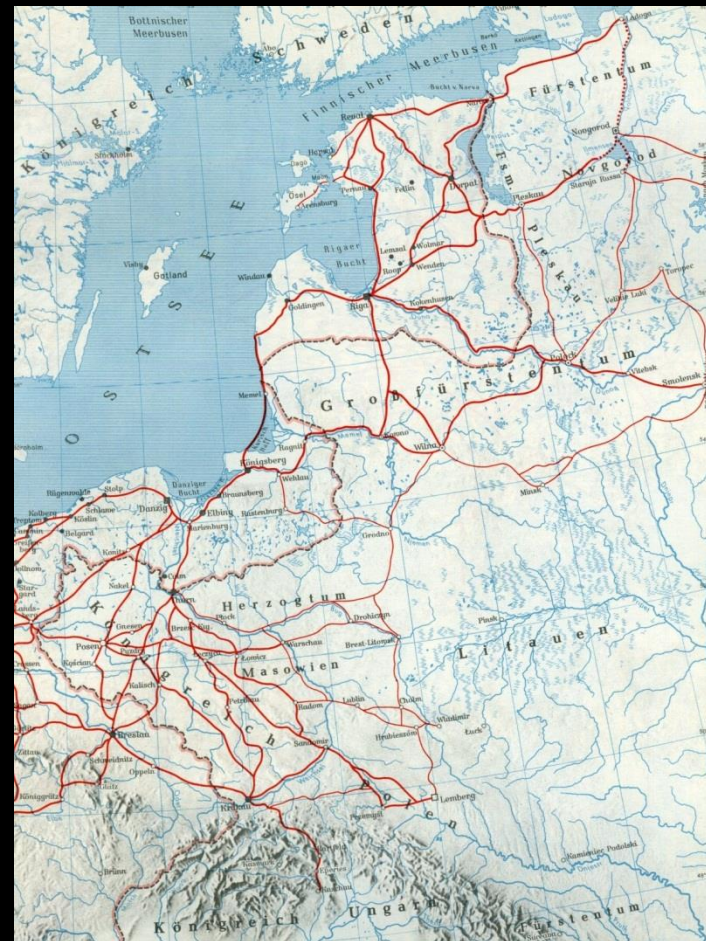
Pilsētas nozīme: Briges- Novgorodas sistēma

KAS IR HANZA?

Anglijas karalis Evards IV 1468. gadā rakstīja uz Lībeku: «vai *Hansa Theutonica* ir sabiedrība (*societas*), kompānija (*collegium*) vai arī sabiedrības kopiena (*universitas*)»?

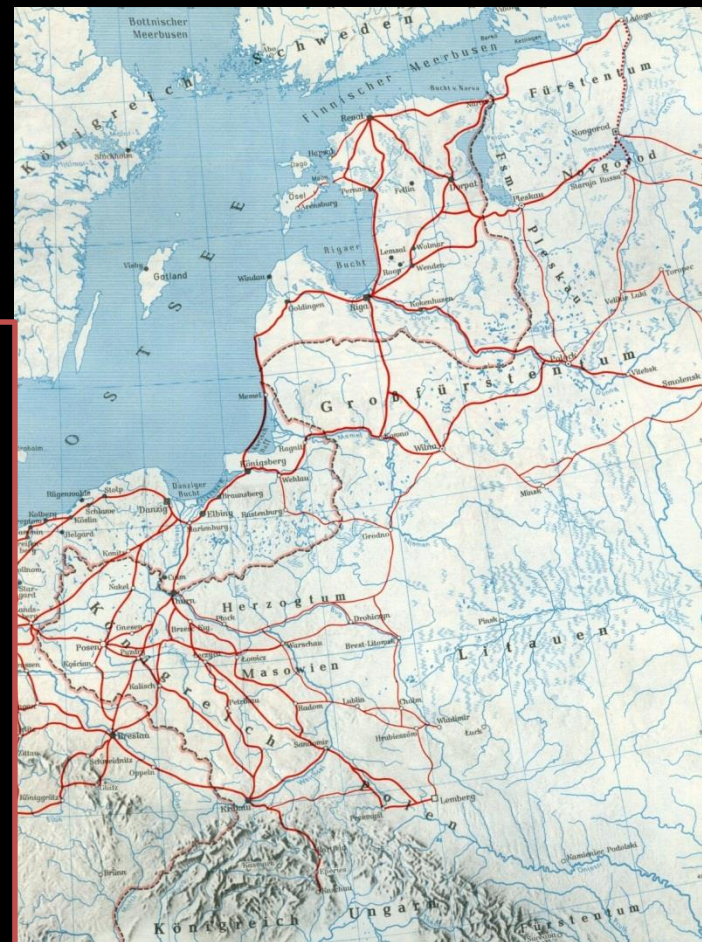
Gerhard Schlegel. Hanse und Kartausen: Orden und Kaufleute im 14.- 16. Jahrhundert.

Hansische Handelstrassen, Atlas

KAS IR HANZA?

Lībēkas rātes sekretārs (sindiks) 1469. gadā atbild: «*Hansa Theutonica* nav ne sabiedrība (societas), ne kompānija (collegium) ne arī sabiedrības kopiena (universitas). Hanzai nav ne kopīgu noguldījumu, ne uzkrājumu, ne kādas atbildīgās amatpersonas, ne pārvaldes. Hanza ir vairāku lielu un mazu pilsētu brīva kopīgā pastāvēšana, kuras ietvaros pilsētas var droši un izdevīgi realizēt savas personīgās tirdzniecības intereses».

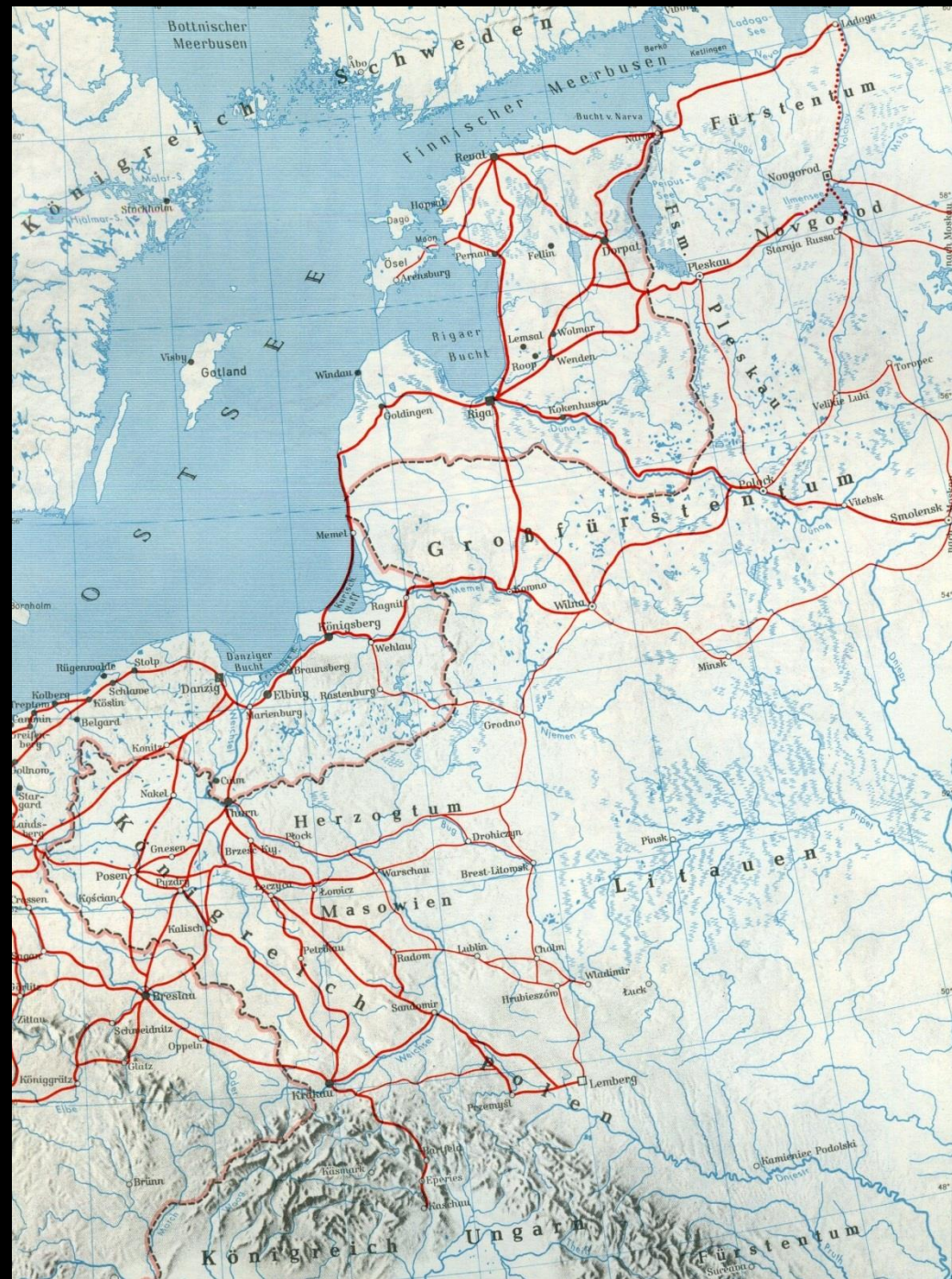

Hansische Handelstrassen, Atlas

Hanzas izpratne

KAS IR HANZA?

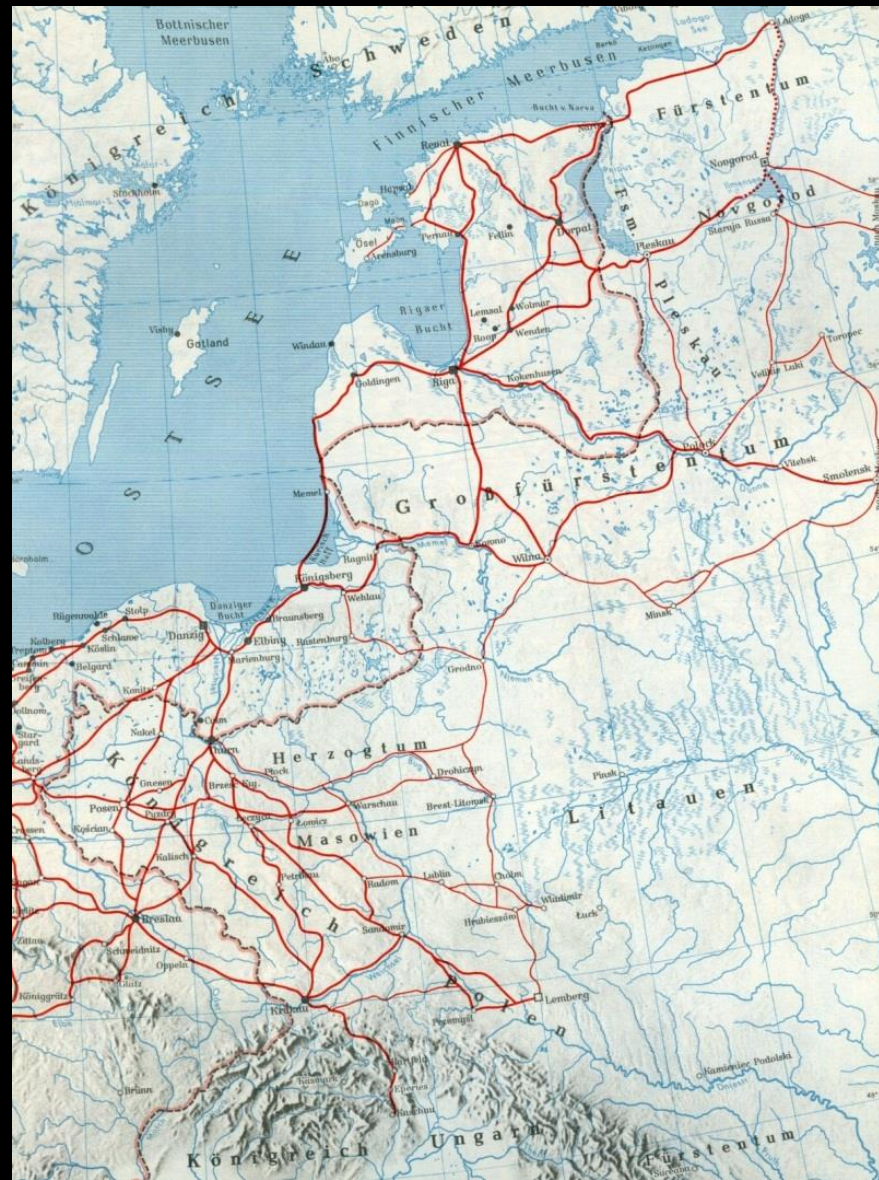
«dudesche Hanse»,
«gemeinen Steden vnde
gemeinen kopmann»

Hanzas izpratne

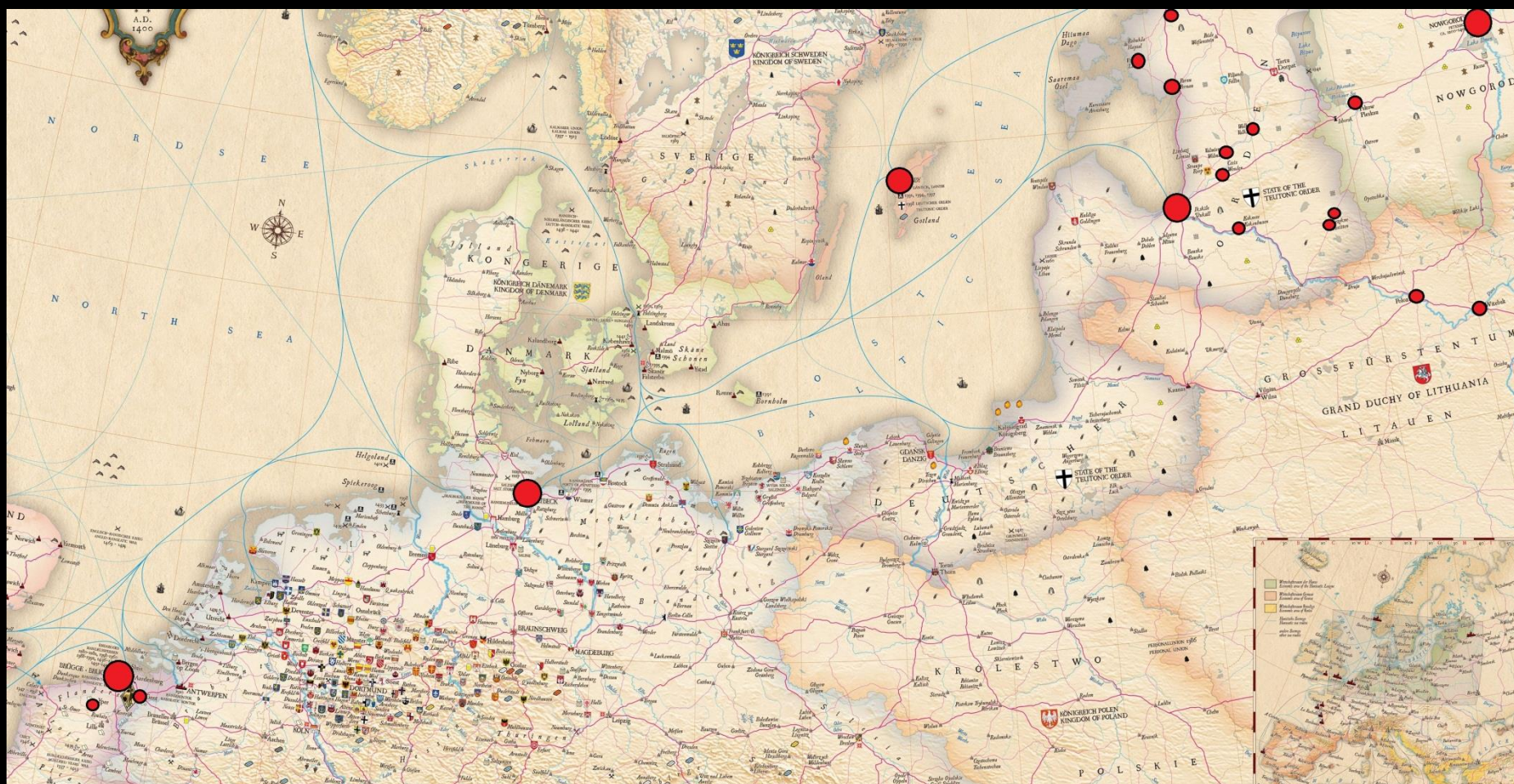
Hanza bija tirgotāju apvienība/-s, kuru/-as vienoja valoda, līdzīgas tiesības un paražas;

Hanzā nebija nacionālā faktora (neskatījās caur nacionalitātēm), kā arī **Hanza nebija** organizācija

Hansische Handelstrassen, Atlas

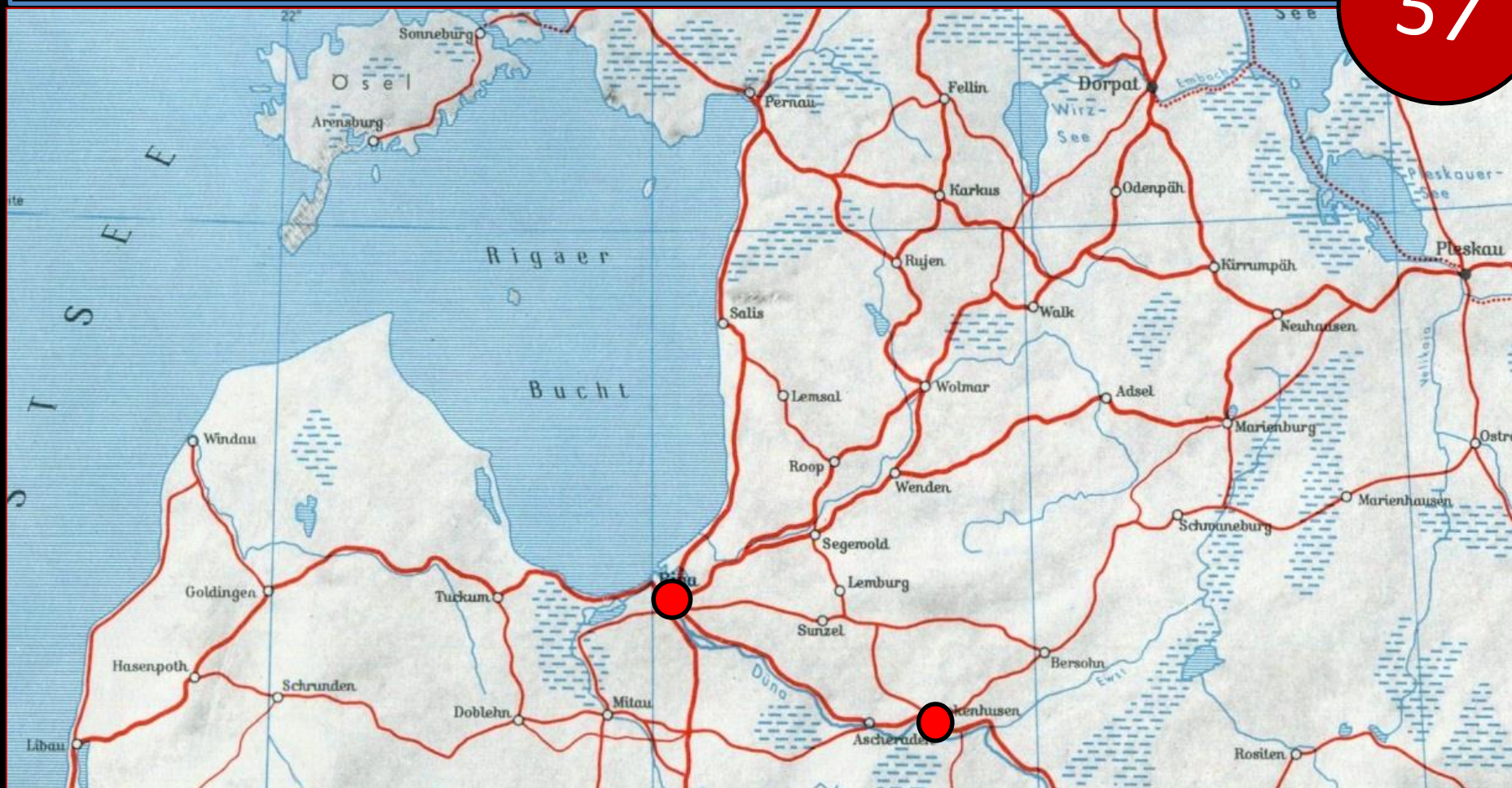
13./14. gs.: Koknesē darbojas tāljūras tirgotāju dzimtas (Zeyme) partneri. [Benninghofens, F. Kādas Osnabriskas tāljūras tirgotāju dzimta 13. gs. Livonijas tirdzniecībā, 222. lpp.]

Pilsētas nozīme: aktīva tirdzniecība

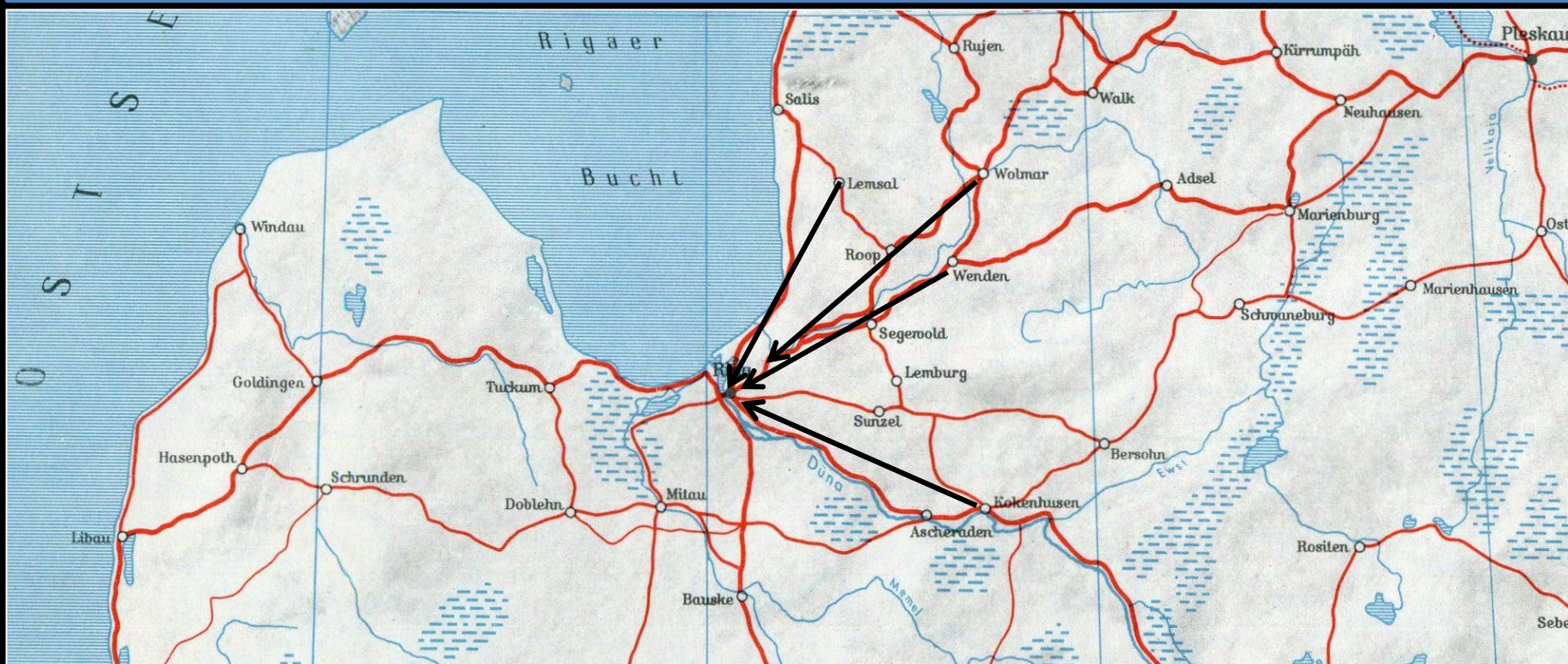
13. gs. beigas: Koknesē darbojas tāltirgotāji, kas pilsētu piesaista Rīgas tirdzniecības sistēmai un līdz ar to tāltirdzniecībai. [Rigische Schuldbuch, S.113.]

57

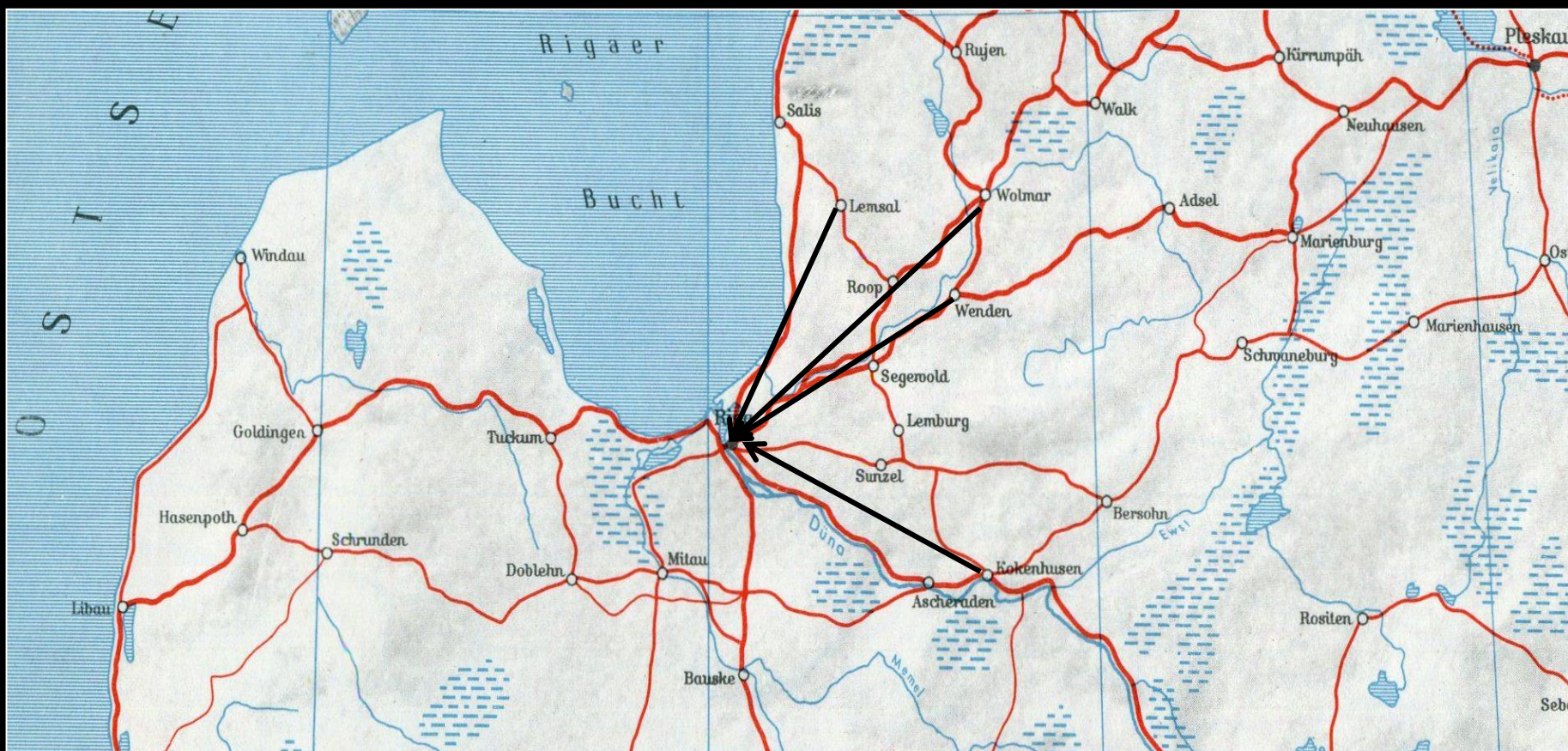
Pilsētas nozīme: piedalīšanās līdz ar citiem

1369.: «Tāpat aprēķināts no Rīgas, ko nepieciešams ieņemt no tās sīktirgotāju trešdaļas: vispirms no viņu pilsētas 304,5 mārkas, **no Kokneses 7,5 mārkas**, no Limbažiem 8 mārkas un $\frac{1}{2}$ vērdiņš, no Valmieras 36 mārkas, no Cēsīm 72 mārkas (mīnus 2 šiliņi) [..]». [LUB, Abt.1.,Bd.6., Nr. 2895.]

Pilsētas nozīme: piedalīšanās līdz ar citiem

1425: «Sv. Jāņa dienā Cēsis, Valmiera, Koknese un Limbaži no pilsētām [Rīgā] kopā sanāca». [Zwei Kämmerer-Register der Stadt Riga, 1424.-1425., S.154.]

Pilsētas nozīme: piedalīšanās līdz ar citiem

Valkas pilsētu diena: piedalās Rīga, Tērbata, Rēvele, Pērnavā, Cēsis, Valmiera, **Koknese**, Limbaži

1434.: «Un šīs iekšzemes pilsētas, kam recesa (*lēmumu protokola*) izraksts būs nepieciešams, varēs informēt par tā saglabāšanu un atlikšanu, apsolot no uzrakstītā recesa katru artikulu pēc vēlmes dot uzrakstītu» [LUB, Abt.1., Bd.8., Nr. 956.]

1434.: «Tāpat sprieda Rīgas, Tērbatas un Rēveles pilsētas sūtņi par citu pilsētu palīdzību tēriņu segšanai, kas radušies, dodoties uz Lībeku. Šo pilsētu sūtņi kopīgi žēlojās, ka tās ir bezspēcīgas, un piedāvāja šo lietu pārskatīt» [LUB, Abt.1., Bd.8., Nr. 956.]

1434.: «[...] un citas iekšzemes pilsētas dod šo trīs pilsētu sūtņiem pilnu pārstāvniecību [...]» [LUB, Abt.1., Bd.8., Nr. 956.]

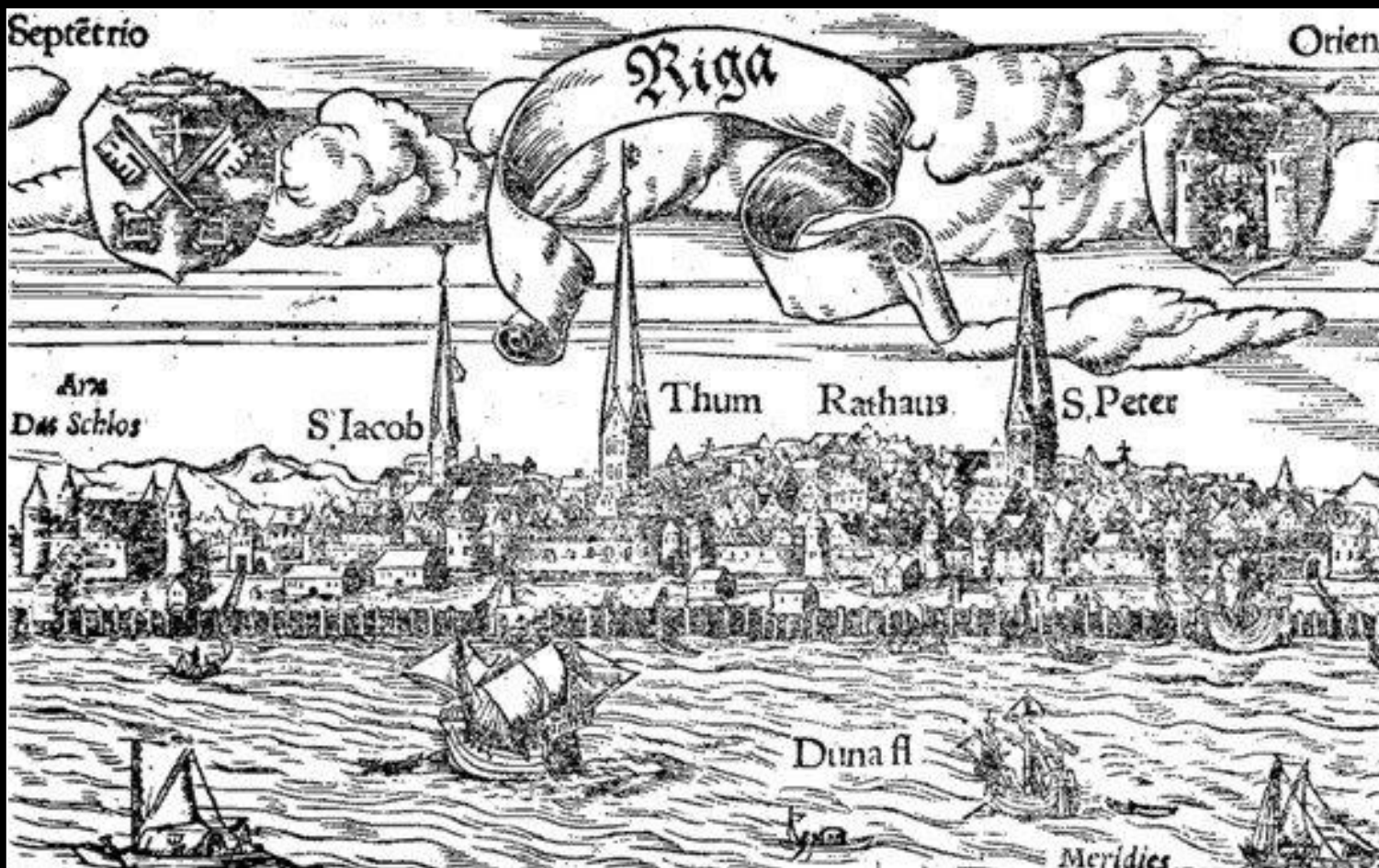
Pilsētas nozīme: piedalīšanās līdz ar citiem

1469.: «[..] no Kokneses Sorrys Knake, rātskungs [..] uz dienām Valmierā sapulcējās [..]». [AuR, Bd.2.,Lief.2., Nr. 106.]

Pilsētas nozīme: Daugavas tirdzniecības ceļš

1446.: «[..] Kokneses fogts izjāja mums pretī un nedeva tālāk ceļu, no 20 kuģiem viņš 4 rubļus paņēma, kas iepriekš nebija noticis [..]». [LUB, Abt. 1., Bd.10., Nr. 194.]

Rīgas pilsēta.
1548.

Pilsētas nozīme: sanāksmes

1466.: «[..] nosūtīti 4 sūtņi no Rīgas uz Koknesi pie arhibīskapa tad, kad Pleskavas sūtņi tur bija [..]».

[AuR, Bd.2.,Lief.1., Nr. 74.]

Pārvadātājs.

Die Nürnberger Hausbücher, 1414.

Kopsavilkums:

- ✓ Koknese bija tipiska viduslaiku pilsēta ar savu rāti, tiesībām un mūri;
- ✓ ledzīvotāji ir tirgotāji, amatnieki, kā arī arhibīskapa militārie vasaļi;
- ✓ Rātei ir neliela izpildvara. Lēmējvaras nav;
- ✓ Apbūve: akmens ēkas, bruģētas ielas;
- ✓ Ir intensīva reliģiskā vide (baznīca, divas kapellas, klosteris);
- ✓ Pilsēta orientējas uz Daugavas ceļa tirdzniecību;
- ✓ Kopš 14. gs. sākuma ir Hanzas sistēmai piesaistīta pilsēta (piedalās pastarpināti, veic maksājumus). Par lokālo centru kļūst 15. gs. otrajā pusē.

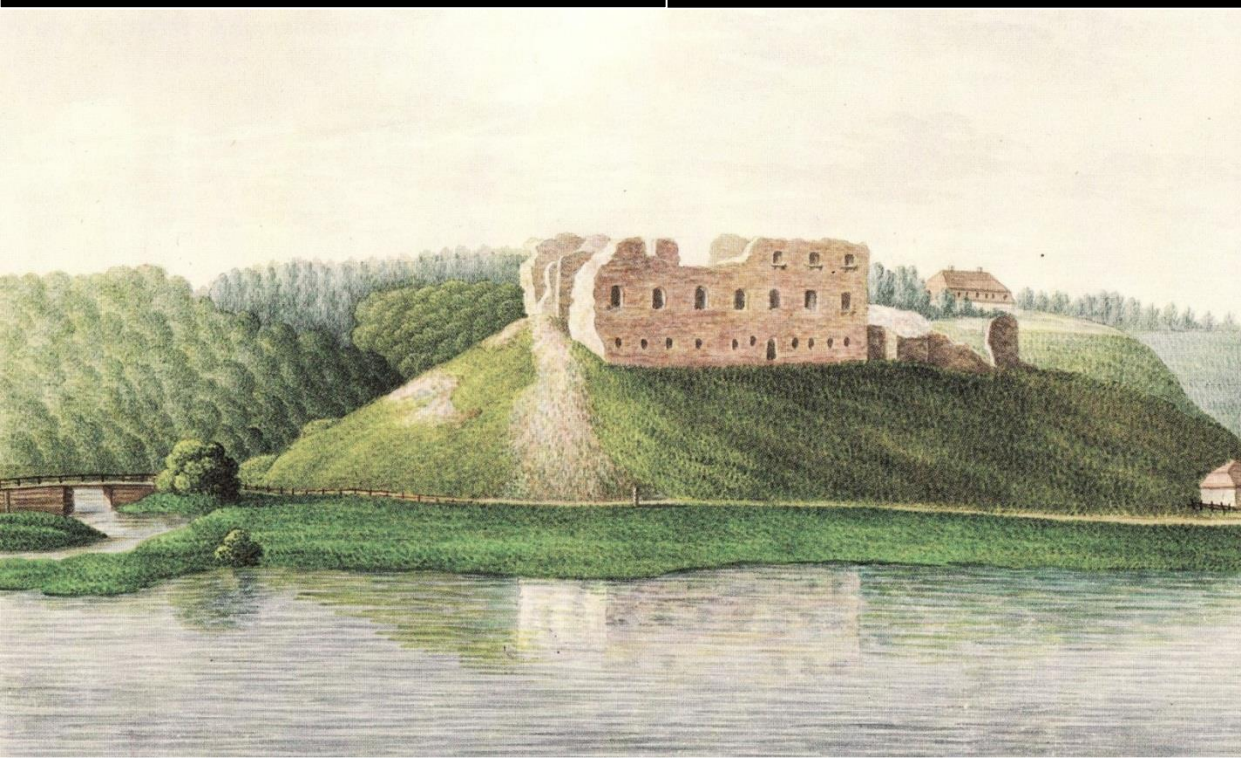
Inspiration
Gotland
AB

Pārnu

JAUTĀJUMI

Edgars Plētiens
edgars.pletiens@gmail.com
Phone: 26231692

Kokneses pils. V.Tušs. 1829.